

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra ekonomiky

Bakalářská práce

Zhodnocení transformace zemědělských družstev
po roce 1990

Veronika Valterová

© 2011 ČZU v Praze

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci “Zhodnocení transformace zemědělských družstev“ jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použité literatury na konci práce. Jako autorka uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 15. 3.2010

Veronika Valterová

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala Ing. Dobroslavě Pletichové za vedení bakalářské práce a za čas strávený při konzultacích. Dále bych ráda poděkovala Ing. Příbylovi za jeho trpělivost a ochotu při poskytování informací pro bakalářskou práci.

Osnova

1 Úvod.....	2
1.2 Metodika.....	3
3 Literární řešerše.....	4
4 Struktura půdy v České republice	6
4.1 Radikální přizpůsobení zemědělství.....	9
4.2 Stabilizace a počátek obratu.....	10
4.3 Stagnace a degrese.....	11
4.4 Produkce rostlinné a živočišné výroby.....	12
4.5 Vstup České republiky do Evropské unie	12
4.6 Zaměstnanost v zemědělství	14
5 Transformace zemědělského družstva Černovice u Tábora	16
5.1 Charakteristika družstva	16
6 Průběh transformace zemědělského družstva Černovice u Tábora	17
6.1 Transformace družstva – vypořádání oprávněných osob	17
6.2 Transformace družstva – hospodaření družstva.....	19
6.3 Výpočet transformace podílu paní R. Kanovové.....	23
7 Zhodnocení transformace zemědělského družstva Černovice u Tábora	25
8 Vypořádání majetkových podílů oprávněných osob	29
9 Závěr	30
10 Seznam použité literatury	32
11 Seznam tabulek a grafů.....	33

1 Úvod

Téma transformace zemědělských družstev je velmi rozsáhlé a hluboké téma, které se jen stěží pokrývá z důvodu, že tento proces stále probíhá. Jakkoliv není možné celé téma obsáhnout, cílem této práce bude popsat části, které se staly základem a startovním bodem celé probíhající transformace.

Zemědělská politika se po převratu začala přetvářet a přizpůsobovat tržní ekonomice. Díky schopnosti českých zemědělců je v České republice zemědělství na vysoké úrovni a v posledních letech má vzrůstající tendenci.

Důležité je zaměřit se na samotnou transformaci a její etapy, protože se do velké míry podílela a stále podílí na dnešní podobě zemědělství. Podrobně budou rozebrány její části a jejich dopady na dnešní agrární sektor.

Vstup do Evropské Unie se stal pro ekonomiku agrárního sektoru dalším bodovým zlomem, který určil další vývoj v České republice. Zemědělství se nutně muselo připravit na Společnou agrární politiku Evropské Unie a to sebou přineslo mnoho změn, omezení ale také příležitostí jak využít dotační programy z evropských fondů.

Jak je již výše uvedeno, hlavním cílem bakalářské práce bude zhodnocení transformace zemědělských družstev. Názorným příkladem konkrétního družstva bude přiblížena problematika celého procesu a její dopady na hospodaření vybraného podniku. Porovnání stavu za dob centrální politiky a situace v tržní ekonomice přiblíží situaci, která nastala po pádu komunistického režimu a která se měnila společně s předpoklady, které měli odhadnout budoucí vývoj českého zemědělství.

V praktické části je příklad výpočtu transformačního podílu konkrétní oprávněné osoby družstva, která byla členem vybraného zemědělského družstva a po roce 1989 uplatnila nárok na vrácení majetku.

V závěru bude proveden, v návaznosti na teoreticko-metodologickou část, shrnutí nejdůležitějších poznatků a zhodnocení transformace zemědělského družstva. Bude navrženo několik směrů, kterými by se družstvo mělo v budoucnu ubírat.

1.1 Cíl práce

Cílem práce je popsání a zhodnocení transformace zemědělských družstev a jejich etap. Pomocí statistických údajů budou přiblíženy vývojové tendence českého zemědělství. Bude provedeno srovnání konce 80. let se situací zemědělství v tržní ekonomice.

Hodnocené období je rok 1989 až 2010. Samotná transformace zemědělství bude rozdělena na tři etapy, které kopírují nejdůležitější období, ve kterém se udály zásadní změny.

Pozornost bude věnována vstupu České republiky do Evropské unie, který vyvolal nejrůznější dohady a který se zásadně podílel na dnešním rázu agrárního sektoru.

1.2 Metodika

Při zpracování bakalářské práce bylo použito zejména následujících metod vědeckého výzkumu:

- Metoda deskriptivní, popis transformačních jevů a procesů; byla použita zejména u popisu transformačního procesu a bližším seznámení této problematiky
- Metoda komparativní, porovnání jevů a procesů; byla použita zejména u srovnání současného a minulého hospodaření zemědělských podniků
- Metoda analýzy a syntézy, byla použita např. při zpracování závěru práce

3 Literární rešerše

„V padesátých letech byli sedláci násilně nahnáni do jednotných zemědělských družstev. Když totalitní režim padl, jen málo z nich se dokázalo vrátit k soukromému hospodaření. V současnosti v České republice hospodaří více než třicet tisíc soukromých rolníků. A s problémy se perou dodnes.“¹

Komplexní problematika transformace zemědělských družstev a vypořádání podniků s oprávněnými osobami je velké téma i po dvaceti letech pádu komunistického režimu. Velké změny, které nastaly během tohoto období, přetvořily celý ráz českého zemědělství a zanechaly na něm následky těchto změn.

S koncem centrálně plánované ekonomiky přišly i obavy o zemědělství, které se začalo potýkat s problémem vyrovnání oprávněných osob, které se po revoluci přihlásily o svůj majetek. První odhady byly optimističtější, než se zdálo. Ukázalo se, že české zemědělství bude potřebovat daleko delší dobu na to, aby se vrátilo ke kladným hospodářským výsledkům. Silným úbytkem pracovníků a razantním snížením produkce se ale spolu se zemědělským odvětvím, podepsala nová ekonomika i do odvětví se zemědělstvím související.

Migrace obyvatel za prací do větších měst sebou přinesla následný úpadek života ve venkovském prostoru, který se začal potýkat s problémem nezaměstnanosti, malým procentem pracovně produkčních obyvatel, ale také s úbytkem obyvatel. Jedním z hlavních úloh agrární politiky je návrat života do venkovských obcí, podpora tradicionalismu na venkově a udržení trvale udržitelného rozvoje venkovských oblastí.

Díky velké roztržitosti půdního fondu, kterou zapříčinil návrat půdy mezi několik dědiců oprávněných osob, vyvstaly obavy o nekontrolovatelné využívání půdy za účelem velkého zisku.

1 FRANTOVÁ, Libuše. Soukromý zemědělec: překonali transformaci, přežijí i krizi?. *Politika* [online]. 16. prosince 2008, 0, [cit. 2011-03-21]. Dostupný z WWW: <www.profit.cz>.

Zemědělská družstva po nelehkém úkolu, kdy se musela vyrovnat s přechodem na tržní ekonomiku a ztrátou značné části finančních prostředků, dnes čelí další změně. Po vstupu do Evropské unie je nutné sjednotit agrární sektor s evropským a přizpůsobit se Společné agrární politice Evropské Unie.

Evropská unie sebou přinesla pro zemědělce nejen mnoho závazků a norem, ale také mnoho možností využití evropských dotačních fondů, které budou zajímavou příležitostí pro rozvoj českého zemědělství. ...“V případě potřeby nabízí společná zemědělská politika dotace na zvýšení životní úrovně zemědělství, což sebou samozřejmě nese povinnost plnění vyšších cílů zaměřených na hygienu a bezpečnost potravin.“...¹

Do budoucna se očekává další rozvoj českého zemědělství společně s evropským a to především směrem k ekologické výrobě. V posledních letech se poptávka po biopotravinách prudce zvýšila. Stále větší procento obyvatelstva se zajímá o tento způsob zemědělství a spatřuje v něm ideální spojení s produkcí a šetrným chováním k přírodě a půdě, která každým rokem ubývá.

S přihlédnutím na všechny tyto faktory, které významným podílem ovlivňují směr, kterým se transformovaná družstva ubírají, lze říci, že tento proces není u svého konce a bude trvat mnoho let, než bude celá transformace zemědělství uzavřena. Vláda připravuje novely zákonu, které by měly umožnit urychlení celého procesu. Můžeme do budoucna očekávat ukončení alespoň části transformace a to restituční s oprávněnými osobami, které se na začátku devadesátých let přihlásily o svůj majetek a rozhodly se pro návrat k obdělávání půdy a tím i k podpoře rozvoje postkomunistického zemědělství.

1 Cílené vynakládání finančních prostředků. In *Portál Evropské Unie : V zájmu zemědělců a spotřebitelů* [online]. 2010. [s.l.] : [s.n.], 2010 [cit. 2011-03-15]. Dostupné z WWW: <www.europa.eu>.

4 Struktura půdy v České republice

Česká republika se rozkládá na 7 886,5 tis. ha půdy. Půdní fond činí 53,8% z celkové výměry, tedy 4 244 tis. ha. Orná půda zabírá jen 3 025,6 tis. ha z celkové výměry půdy České republiky. Zbytek půdy tvoří chmelnice, vinice, ovocné sady, zahrady, trvalé kultury a trvalé travní porosty.

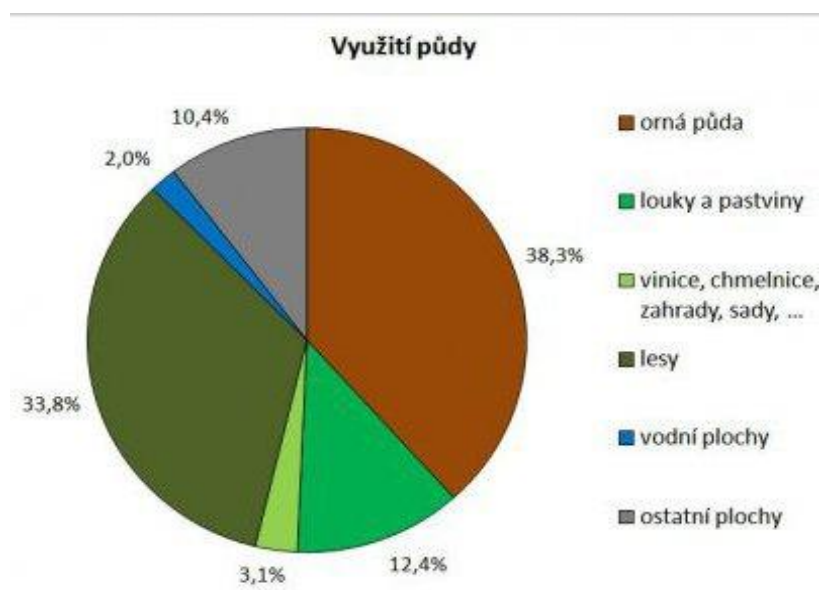
Stupeň zornění 71,3% je vyšší než ve vyspělých zemích Evropské unie. Toto procento nám udává procento orné půdy z půdy zemědělské.

Chráněná území tvoří 20,9% z výměry půdy. Podíl LFA (méně příznivé oblastí pro zemědělské hospodaření) tvoří cca 50% zemědělské půdy. Speciálně na tyto půdy, jsou poskytovány dotace z Evropské unie. Mají za úkol podporovat a udržet zemědělství i v oblastech, kde není jednoduché a maximálně výnosné hospodaření. Do těchto oblastí se přesunulo zemědělství až po 70 letech, kdy velká část zemědělské půdy byla zastavěna nebo byla poskytnuta na jiné stavební účely jako výstavba dálnic, silnic apod. Od roku 1927 ubylo přes 851 tis. ha zemědělské půdy. Denně ubývá 12ha půdy.

Na jednoho obyvatele připadá 0,41ha zemědělské půdy a 0,29ha orné půdy.

Zemědělský půdní fond se po transformaci zemědělství a navrácení vlastnických práv oprávněným osobám značně roztříštil. Po roce 2005 bylo evidováno přes 5 270 129 vlastnických listů. Evidenci vlastnictví, pronájmu půd a dalších operací, které se týkají půdního fondu, spravuje Pozemkový fond České republiky.

Graf č. 1: Využití půdy

Zdroj: Český statistický úřad

Tabulka č. 1: Struktura hospodařících subjektů

Právní forma	obhospodařovaná z.p. ha %		průměrná výměra z.p. (ha)
FO celkem	1 064 621	29,9	26,5
PO celkem	2 497 000	70,1	790,2
z toho OS	1 635 963	45,9	683,6
družstva	831 313	23,3	1435,8
Celkem	3 561 621	100	82,6

Zdroj: prezentace Ing. Dobroslava Pletichová, Půdní fond

Z hlediska kategorizace zemědělského půdního fondu jsou v České republice definovány zemědělské výrobní oblasti a oblasti méně příznivé. Zemědělské výrobní oblasti jsou rozděleny do čtyř základních skupin, kukuřičná, řepařská, bramborářská a horská.

Méně příznivé oblasti byly vymezeny na základě úrodnosti zemědělské půdy a jsou rozlišovány tři typy, horské oblasti, méně příznivé oblasti a oblasti se specifickým omezením.

4 Základní cíle transformace zemědělství a průběh transformace zemědělských družstev

Zemědělství patří mezi nejdůležitější odvětví v národní ekonomice, protože zajišťuje výživu obyvatelstva. Má mnoho důležitých funkcí, které mají vliv na život, jeho úroveň i způsob života obyvatel. Zemědělství je multifunkčním odvětvím.

Zemědělství se podílí na hrubém domácím produktu. Prvovýroba tvoří 1, 85% a lesnictví myslivost atd. tvoří 2, 25%. Tento podíl má celosvětový trend spíše klesající. Zemědělství však na své významnosti neztrácí.

Zemědělství centrálně plánované ekonomiky se výrazně lišilo od dnešního. Česká republika byla z více jak na 98 % soběstačná. Pouze nemalé procento nekompetitivních komodit bylo předmětem dovozu do České republiky.

Transformace zemědělství chápeme jako přeměnu družstev na jiné právní subjekty a to zápisem do obchodního rejstříku, například obchodní společnosti, družstva či podniky fyzických osob. Transformace probíhala v několika krocích: Prvních stádiem po převratu bylo vypořádání družstva se státem. Poté následoval audit v každém družstvu, který měl za úkol vyčíslit čisté jmění družstva. 25% čistého jmění bylo určeno na prodej majetkových podílů zbývající část čistého jmění byla rozdělena v poměru 50 : 30 : 20 podle vnesení původního majetku (živý a mrtvý inventář) a odpracovaných let. Tyto majetkové podíly často sloužili jako náhrada za finanční hotovost. Vypořádání všech oprávněných by mnohá družstva zruinovala, a proto to některá z nich vyřešila tím, že svým bývalým členům nabídla majetkové podíly v družstvu.

Privatizace neboli převod státního majetku do soukromého vlastnictví, šla ruku v ruce s transformací. Privatizovat se dal pouze státní majetek. Majetek se dal privatizovat několika způsoby. A to veřejnou dražbou, přímým prodejem, vznikem akciové společnosti, veřejnou soutěží nebo bezúplatným prodejem. Nejčastějším způsobem je samozřejmě přímý prodej.

Restituce neboli navrácení vlastnického práva k pozemkům, budovám, inventáři a ostatnímu majetku oprávněným osobám. V České republice nebyl znárodněn, ale užívací právo se stalo přednostní právu vlastnickému.

4.1 Radikální přizpůsobení zemědělství

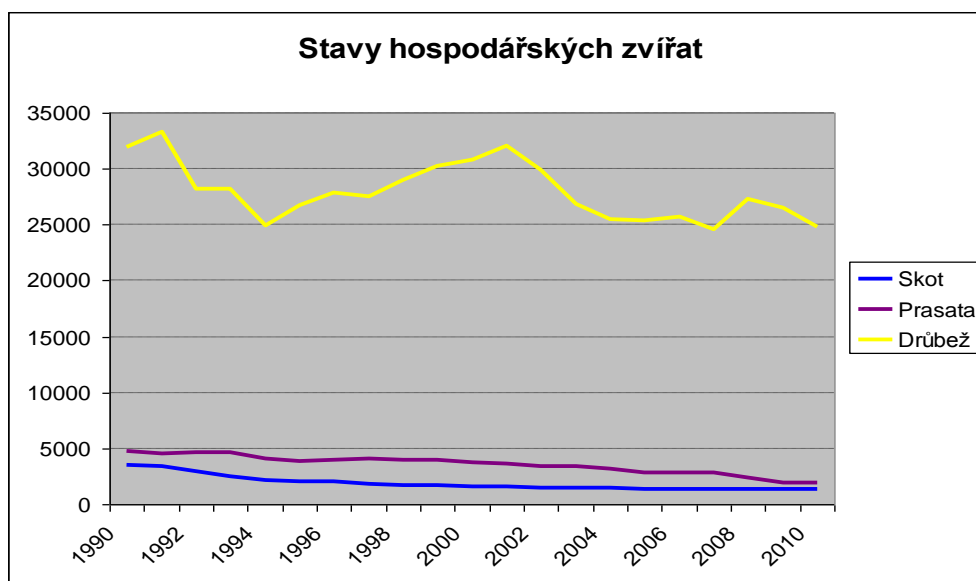
Toto období počíná rokem 1989, tedy po politickém převratu. Centralizovaná politika přecházela pomalu na tržní ekonomiku. Skončilo období, kdy bylo zemědělství uměle podporováno státem. Prudce poklesla produkce a s ní spojená zaměstnanost. Bylo potřeba kompletně restrukturalizovat agrární sektor národního hospodářství.

Na úpravu stavu zemědělství bylo potřeba nových zákonů. Zákon č. 403/1990 Sb. upravoval restituční vztahy. Dalšími důležitými zákony byly zákon č. 229/1991 Sb. „Zákon o půdě“ a zákon č. 42/1991 Sb. „Transformační zákon“.

Jelikož nyní již nebylo potřeba plnit žádné plány a pracovní místa nebyla uměle vytvářena, nastala velká krize v mnoha zemědělských družstvech. Tato krize byla často umocněna nutností vypořádat oprávněné osoby. Transformační podíly dosahovaly milióny korun. Téměř žádné družstvo ale nemělo dostatek finančních prostředků na jejich vyplacení. Některá družstva nabídla jako kompenzaci za určitou část hotovosti majetkový podíl v družstvu.

Během transformace zemědělství došlo k výrazné změně ve struktuře živočišné výroby.

Graf č. 2: Vývoj stavů hospodářských zvířat

Zdroj: Český statistický úřad, Stavy hospodářských zvířat

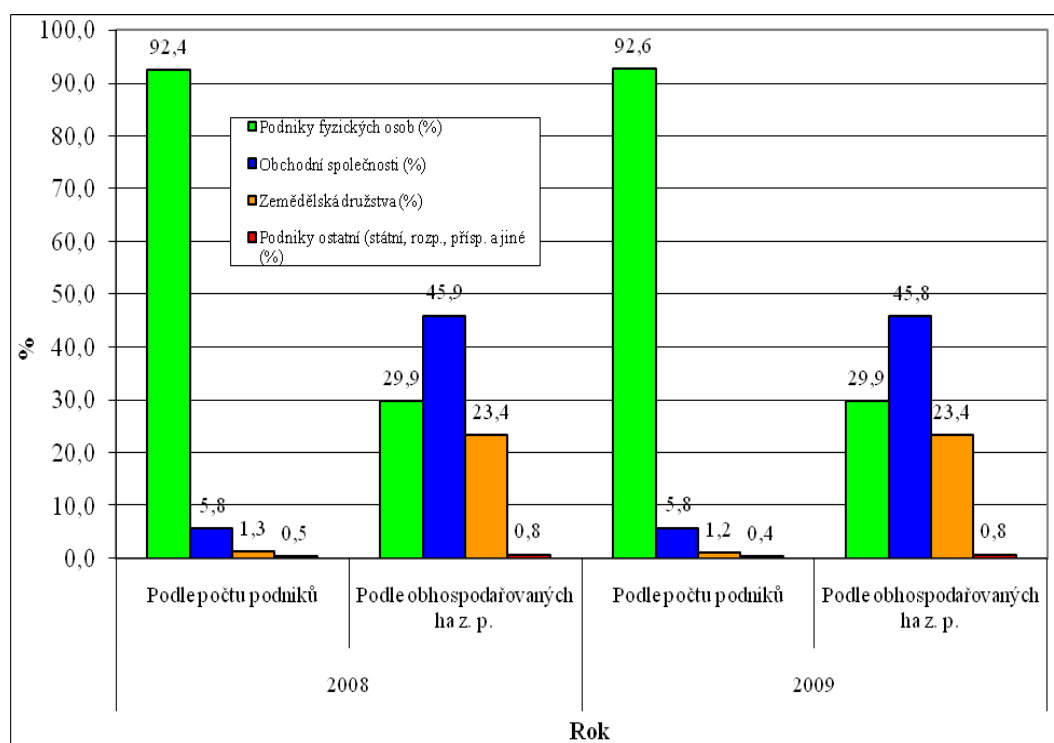
Výrazně také poklesly počty skotu, které byly chovány. Chovy byly omezeny především z důvodu krachu družstev. Ale také se na tomto jevu podílel fakt, že družstva začala být samostatnými jednotkami, nemuseli plnit plány a začalo se dovážet mnoho komodit z Evropské unie.

Dalším faktorem první etapy transformace bylo razantní snížení spotřeby průmyslových hnojiv a s tím spojený pokles hektarových výnosů plodin. Hrubá zemědělská produkce poklesla od roku 1989 až o 23, 5%.

4.2 Stabilizace a počátek obratu

Tato etapa probíhala v letech 1996 až 1998. V tomto období se zpomalilo tempo snižování stavu zaměstnanců v zemědělství. Zemědělství se začalo stabilizovat. Privatizace byla dokončena a začala se vytvářet a stabilizovat podnikatelská struktura, která v zemědělství vznikla právě díky privatizaci státního majetku.

Graf č. 3 Struktura zemědělských podniků dle výměry zemědělské půdy

Zdroj: Transformační proces v agrárním sektoru, Ing. Dobroslava Pletichová

Také tempo snižování zemědělské produkce se razantně zpomalilo. Dochází ke zpomalení ztrát zemědělských družstev. Zemědělství se vzpamatovávalo z přechodu na tržní ekonomiku a očekával se obrat k lepšímu. V tomto období se také projevila disparita v zemědělství. Ceny vstupů v porovnání s rokem 1989 vzrostly o neuvěřitelných 141,5%. Ceny výrobků však stouply pouze o 20,6%. Což mělo nedozírné následky na hospodářské výsledky družstev a na celé zemědělství.

V tomto období se také začíná projevovat zájem o bioprodukcí. Probíhá vymezení zemědělsky méně příznivých oblastí (LFA). Podíl trvale travních porostů roste.

Po tomto období nastala doba, kdy se Česká republika začala připravovat na vstup do Evropské unie. Tato doba je charakterizována dvěma obdobími.

Revitalizace (1999-2001) – zotavení a stabilizace agrárního sektoru a příprava na normy Evropské unie

Adaptace (2002-2005) – co nejrychlejší přizpůsobení agrárního sektoru České republiky podmínkách Společné zemědělské politiky Evropské unie

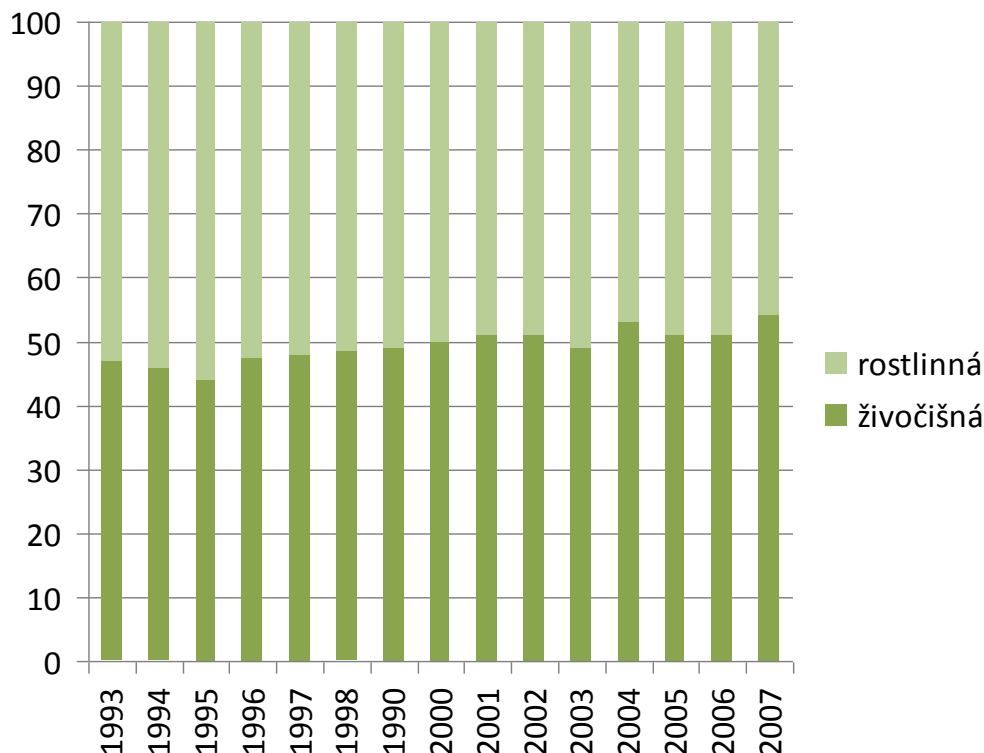
4.3 Stagnace a deprese

V tomto období se již zemědělství stabilizovalo a očekával se obrat. Neustálý pokles zaměstnanců se měl zastavit. Produkce se měla zvýšit a celé agrární odvětví již mělo být vyrovnáno s přechodem na tržní ekonomiku. V těchto letech se ale potvrdilo, jak těžké je pro zemědělství přejít na tržní ekonomiku. Celé období mělo opět degresivní tendenci. Počet pracovních míst ubýval. Hospodářský výsledek již nebyl v záporných číslech, ale pořád nevykazovala zisky, které by odpovídaly potřebám zemědělců.

Po vzestupu zemědělské produkce došlo opět k jejímu mírnému poklesu. Pokračoval trend úbytku pracovníků. Hospodářské výsledky souhrnu podniků se opět dostal do záporných čísel. Fyzické osoby hospodařící na zemědělské půdě na trhu zaujímají 24%.

4.4 Produkce rostlinné a živočišné výroby

Graf č. 5: Rostlinná a živočišná výroba

Zdroj: Český statistický úřad

4.5 Vstup České republiky do Evropské unie

Před vstupem České republiky do Evropské unie předcházelo několik let příprav z hlediska agrární politiky. Přejedání na Společnou zemědělskou politiku Evropské unie obnášel mnoho změn a kritérií, které Česká republika byla nucena splnit, pokud se chtěla stát právoplatným a rovnocenným členem společenství.

Produkce mléka, masa a dalších produktů jsou přísně regulována normami. Je to z důvodu společné zemědělské politiky. Evropská unie si přeje docílit ideálního stavu exportu, importu a částečné soběstačnosti každé členské země. Snaží se podporovat i rozvojové země a zapojit je do hospodářství Evropské unie.

Mezi hlavní kritéria a požadavky Evropské unie patří důležitost trvale udržitelného rozvoje zemědělství. Je nutné brát zřetel na globální dopad oteplování Země a jeho dopad na obživu lidí. Nutí zemědělce začít uvažovat o přizpůsobení budoucím klimatickým změnám.

Snaží se apelovat na lepší využití vyčerpatelných zdrojů a jejich efektivní využití. Jedním z mnoha příkladů a využití obnovitelných zdrojů je produkce biopaliv. Toto téma je však mnoho diskutované a má zástupy jak přívrženců tak odpůrců.

Z celkových příjmů Evropské unie připadá celých 42% na obnovu, dotace a podporu zemědělství a regionálního rozvoje. Agrární sektor je jeden z nejvíce dotovaných a podporovaných odvětví evropského hospodářství.

Vstupem České republiky do Evropské unie dne 1. května 2005 se změnilo i zaměření zemědělství. Zvýšil se podíl ekologických farem a zájem o biofarmy. Lidé se o ekologické zemědělství a jeho produkci začali více zajímat a vyhledávali ho jako cíl svého poznání a výletů. Agroturistika se začíná rozmáhat po celé České republice a podnikatelé jí spojují s nejrůznějšími aktivitami.

Velkou změnou prošly také dotace, které se po vstupu do EU velmi změnily. Před vstupem České republiky do Evropské unie byly podpory vydávány na základě zákona o zemědělství (zákon č. 252/1997 Sb. a zákona o státním zemědělském investičním fondu zákon č. 256/2000 Sb). Dalším podpůrným programem byl Podpůrný garanční a lesnický fond.

Po vstupu České republiky do Evropské unie jsme byli zařazeni mezi dotace pro nové přistupující země EU. Dotace. Ztišující programy pro dotace a podporu zemědělství jsou Horizontální plán rozvoje venkova a Operační program zemědělství.

Swot analýza – Zemědělství před vstupem do Evropské Unie

Silné stránky	Slabé stránky
<ul style="list-style-type: none"> - dobrý základ historického sledování využití půdy - dobrý přístup restrukturalizace odvětví - rostoucí význam eko zemědělství bioprodukce - schopnosti zemědělců 	<ul style="list-style-type: none"> -dvě třetiny Česka tvoří nepříznivé agroklimatické podmínky pro zemědělství - nestabilizovaný agrární sektor těžce zadlužený - bariéry mezi vlastníky a uživateli půdy - vysoká roztržitost půdního fondu - nízké poplatky za pronájem půdy
Příležitosti	Hrozby
<ul style="list-style-type: none"> - zemědělství produkující „krásnou krajinu“ - využívání podpůrných programů EU - vyšší zájem spotřebitelů o eko produkty a agroekoaktivity - ekozemědělství zaměřené na nepotravinářské produkty 	<ul style="list-style-type: none"> - Extrémní oddalování vstupu do EU - Nedostatky ze strany státu ve vytváření a fungování institucí nutných pro podporu připojení k EU - Chyby a nedostatky potravinové bezpečnosti, kvality a ekologické standardizace z pohledu EU

Zdroj: Bičík, I., Jančák, V.: Transformační procesy v českém zemědělství po roce 1990, Univerzita Karlova

4.6 Zaměstnanost v zemědělství

Centrálně plánovaná ekonomika zajišťovala pracovní místo každému pracovní schopnému občanu. Tento fakt vypovídá sám o sobě, že bylo nutné pracovní místa vytvářet uměle. Především ve venkovských oblastech, kde bylo zemědělství hlavním druhem obživy a příjmu obyvatelstva. V této době vykazovalo zemědělství velkou zaměstnanost a vytvářelo více než 600 000 pracovních míst.

Tento vysoký počet byl způsoben především vlivem nezemědělské činnosti, která se započítávala do zemědělství a v dnešní době má již oddělené postavení. Jedním ze dvou důvodů, proč vznikaly nezemědělské činnosti, byla sezónní zaměstnanost. Mnoho zaměstnanců ovlivňovala perioda zemědělské činnosti, a proto bývaly sezóně více či méně

vytížení. Druhým důvodem, který měl vliv na počty zaměstnanců, byly činnosti, které vylepšovaly hospodářství. Často to byly činnosti úzce spojené s provozem jednotlivých družstev, jako je například servis traktorů apod.

Významným faktorem, který ovlivnil pokles pracovních míst v zemědělství, byl fakt, že za socialismu bylo zaměstnáváno mnoho lidí se základním vzděláním a nízkou kvalifikací. Tito pracovníci po revoluci byli přeloženi na nižší pracovní pozice, odešli do důchodu, nebo si odešli do jiného odvětví národního hospodářství.

Po převratu roku 1989 následoval úbytek počtu zemědělských družstev. Postupným vlivem západního světa se zakoupily nové technologie, které byly efektivnější méně náročné na lidskou obsluhu. Snižováním počtu hospodářských zvířat také ubylo potřeby manuální práce. Tyto důvody měly za následek výrazný a náhlý pokles pracovních míst, který byl patrný především ve venkovských regionech. Mnoho venkovského obyvatelstva začalo migrovat do větších měst za prací. To mělo za následek další úpadek vesnic.

Dnešní agrární politika se velkou částí zabývá právě rozvojem regionální agrární politiky a snaží se nalákat obyvatele zpět do menších měst, kde vytváří další pracovní místa. Každé nově vzniklé pracovní místo zaručí další tři v jiném odvětví. Evropská unie se taktéž podílí na rozvoji venkova a poskytuje dotace menším obcím.

Současným rozvojem produkce biopotravin se také nabízí nová možnost pracovních míst. Zaměstnanost v zemědělství má sice stále klesající tendenci, ale podpora zemědělství v tomto směru by mohla mít za následek zlepšení podmínek v menších městech a regionech, které nejsou bohaté na pracovní místa, ale jejím hlavním zdrojem příjmu je právě zemědělství.

Graf č. 5: Vývoj pracovníků v zemědělství

Zdroj: Český statistický úřad

5 Transformace zemědělského družstva Černovice u Tábora

5.1 Charakteristika družstva

Zemědělské družstvo Černovice u Tábora leží na hranici Jihočeského kraje a Vysočiny. Leží 620m nad mořem a nachází se v bramborářské oblasti. V této oblasti je terén mírně zvlněný až silně svažité, klimatický region je mírně teplý vlhký, mírně teplý značně vlhký nebo mírně chladný vlhký. Průměrná roční teplota se pohybuje mezi 5 – 8°C. Průměrně zde spadne 550 – 900mm srážek ročně. Převažují zde hnědozemě s procentem zornění okolo 60 %.

Samotné družstvo Černovice u Tábora hospodaří na 3.142 tis. ha zemědělské půdy a z toho je 2 588 tis. ha půdy orné. Družstvo se zabývá jak rostlinnou tak živočišnou výrobou. Pěstuje více druhů obilnin, řepku, brambory pro více účelů, krmné plodiny (jednoleté i víceleté) a řepku.

Největší plochu zabírají obiloviny, dále pak krmné plodiny a řepka, které se v těchto podnebných podmínkách velice daří a je dobrým zdrojem příjmů pro družstvo.

V živočišné výrobě se zabývají především chovem krav a drůbeže na chov. Do roku 2009 zde byla i větší odchovna prasat na výkrm, ale ta byla v posledních letech pro družstvo velice ztrátová a proto se v posledních dvou letech od ní upustilo a neuvažuje se o její obnově.

Družstvo odchovává dvakrát do roka drůbež, která se prodávají na chov do jiných chovů. Mladá kuřátka jsou nucena odebírat ze zahraničí, jelikož v České republice neexistuje firma, která by mladá kuřata odchovávala a prodávala dále. Drůbež v družstvu pobývá do 16 týdnů jejich stáří. V průměru za poslední tři roky se jich ročně odchová pře 14 500 kusů. Od chovu drůbeže na maso družstvo z finančních důvodů upustilo.

Chov skotu je tu stabilní. Družstvo pracuje na principu uzavřeného stáda. Tím má pod kontrolou nová zvířata, která vstupují do chovu. Základní stádo činí 1000 ks dobytka. Celé stádo nemá snižující tendenci, ale již třetí rok se pohybuje na hranici 1700 kusů. Z toho je chováno skoro 650 krav. Za minulý rok bylo odchováno 84 telat. Průměrná roční doживost se pohybuje v rozmezí 5 250 – 5 500 l/rok.

Zemědělské družstvo Černovice u Tábora je soběstačné a veškeré krmivo, které je nutné na obživu celé živočišné výroby si obstarává samo. Jako objemná krmiva pěstuje seno, siláž a v největším zastoupení senáž. V roce 2010 vyprodukovali přes 10 500 tun objemných krmiv. Toto množství nespoteřebuje celý chov a tak družstvo část produkce prodává do jiných chovů.

Černovice u Tábora je malé městečko, které má okolo 2500 obyvatel i s okolními vesnicemi. Přibližně tisíc obyvatel je výdělečně činných. Zemědělské družstvo má 112 zaměstnanců. Podílí se tedy na zaměstnanosti v městě a okolí 11%, což je na agrární sektor velice dobré.

V družstvu převládá počet mužů nad ženami. Průměrná roční mzda vychází na 18 559 Kč. Tato suma odpovídá celorepublikovému průměru. Družstvo vydá ročně v odměnách téměř 25 miliónů korun.

Počet 112 zaměstnanců je trvalý a na sezónnost výroby není brán ohled. Žádní sezónní pracovníci nejsou přijímáni a družstvo s tímto počtem pracovníků vystačí po celý rok.

Družstvo funguje jako otevřená členská základna. A proto mnoho bývalých pracovníků, kteří jsou dnes již v důchodovém věku, stále zůstává členy v družstvu a požívá výhody, který jsou družstvem poskytovány.

Jedním z největších pozitiv jsou příspěvky na stravu ve formě dotací na obědy. Družstvo prodává obědy za 15 Kč a rozváží je po okolí. Mnoho členů vlastní svá malá hospodářství a proto si mohou nakoupit obilí, brambory a další suroviny družstva za nákladové ceny.

6 Průběh transformace zemědělského družstva Černovice u Tábora

6.1 Transformace družstva – vypořádání oprávněných osob

Zemědělské družstvo Černovice u Tábora bylo před rokem 1975 rozděleno na více menších družstev. Družstvo Dobešov, Křeč, Lidmaň a družstvo Černovice. Tyto čtyři oddělená družstva fungovala na společné hospodářské politice. Specializovaný pracovník měl

za úkol spolupracovat pracovat se všemi družstvy, pracovat se všemi najednou a synchronizovat jejich hospodaření. V roce 1975 se tato družstva spojila pod jedno centrální vedení v Černovicích. O toho roku, zůstalo družstvo v téměř nezměněné podobě a zůstává tak jedním z největších družstev v kraji.

V roce 1992 po vydání transformačního zákona č. 42/1992 Sb. přešlo jednotné zemědělské družstvo zápisem do obchodního rejstříku a schválením valné hromady na útvar družstva s otevřenou členskou základnou. Členství v družstvu tedy není podmíněno zaměstnáním v družstvu. Do družstva může vstoupit kdokoliv, kdo složí vstupní poplatek, který činí 20 000Kč.

V roce 1992 bylo stanoveno čisté jmění družstva na principu úředních cen, podle kterého se dále měly vypořádat oprávněné osoby, které zažádaly o vypořádání družstvo. Oprávněné osoby musely splnit tři základní podmínky. Musely být fyzickou osobou, v době vzniku nároku museli mít trvalé bydliště na území Československa, což bylo později zrušeno. A musely prokázat příslušnými doklady svůj nárok.

Oprávněné osoby se musely přihlásit k transformaci družstva do konce roku 1992.

K transformaci se družstvu Černovice u Tábora přihlásilo více než 2000 oprávněných osob a v dnešní době má přes 1000 členů.

Vypořádání s oprávněnými osobami probíhalo dvěma způsoby:

První byl případ, že oprávněná osoba, chtěla být vypořádaná a jejím záměrem bylo soukromé hospodaření na vlastní půdě. Takové osobě družstvo navrátilo půdu, popřípadě majetek, který do družstva vložila. Jelikož tyto osoby chtěly vést vlastní hospodářství, byl jim majetek vyplacen především v naturáliích, jako je dobytek, osiva apod. Zbylý dluh družstvo doplatilo finančně. Bylo na společné dohodě, zda byla částka vyplacena jednorázově, nebo byl nastaven splátkový kalendář na dobu, po kterou družstvo svůj závazek splácelo.

Druhá situace nastala v případě, že oprávněná osoba nechtěla hospodařit na vlastní půdě a neplánovala půdu prodat ani s ní nijak naložit. V takovém případě se oprávněná osoba stala členem družstva. Jednou z podmínek vstupu byl závazek k pronájmu půdy družstvu.

Vstupní poplatek, který se od té doby nezměnil a slouží jako základní kapitál družstva, 20 000 Kč mohli složit zvlášť, nebo jim byl stržen z majetkového podílu, který zůstal v družstvu, a pro družstvo posloužil jako finanční prostředek pro nové hospodaření. Tyto oprávněné osoby mají dodnes majetkové podíly uloženy v družstvu a podle nich jim byl vypočítán členský podíl v družstvu, který je jim každoročně úročen určitým procentem ze zisku družstva.

Majetkové podíly jsou děditelné a převeditelné.

Majetkové podíly, které nebyly vyplaceny, byly převedeny na speciální účet družstva, který není základem pro výpočet daně a nemá vliv na zisk zemědělského družstva.

Oprávněné osoby si mohly o svůj majetek zažádat do roku 2009. Pokud svůj nárok do této doby neuplatnili, nemusí jim být již vyhověno.

6.2 Transformace družstva – hospodaření družstva

Hospodaření a struktura družstva Černovice u Tábora se od roku 1990 velice změnila. Družstvo změnilo právní formu, přizpůsobilo se tržní ekonomice a částečně změnilo rostlinnou i živočišnou výrobu.

Družstvo Černovice u Tábora, které roku 1989 prošlo transformací, zůstalo rozlohou velice podobné. Přibližně 15% půdy, bylo vydáno oprávněným osobám v restituci. Zbytek půdy si družstvo od vlastníků půd pronajímá a obhospodařuje ji samo.

V roce 1990 zaměstnávalo družstvo 430 stálých zaměstnanců. V dnešní době pracuje pro družstvo pouze 112 zaměstnanců. Tento pokles byl ovlivněn několika faktory. Jedním z důvodů je změna struktury výroby v družstvu. V živočišné výrobě se snížil chov skotu. V devadesátých letech čítalo stádo přes 2 700 kusů skotu, z toho 930 krav. Razantní pokles živočišné výroby měl za následek úbytek pracovních míst. Do výroby se zapojily nové technologie, jako jsou dopravníkové pásy, dojící stoje apod., výroba byla zefektivněna.

Došlo také k značné redukci v produkci živočišné výroby. Před transformací produkovalo družstvo ročně okolo 240 000 brojlerů. V dnešní době by tento chov byl nerentabilní, a proto se družstvo přeorientovalo pouze na odchov drůbeže, který je určen

k dalšímu prodeji. V roce 1990 byl stav prasat na 2000 kusech, z toho 170 ks prasnic. Také tato výroba byla postupně redukována a v roce 2009 zanikla ze stejných důvodů jako chov drůbeže.

O rostlinné výrobě nelze tvrdit, že by se utlumila. Zde nastal úbytek pracovníků z důvodu technologického vylepšení podniku. Nákupem nových strojů do výroby je zde potřeba mnohem méně pracovních hodin a méně pracovníků na obstarání pracovního výkonu.

Družstvo Černovice u Tábora nakoupilo během 6 let nových strojů John Deere. Tyto stroje mají mnohem větší výkon než původní traktory. Jsou multifunkčnější a mnohem pohodlnější. Pracovníci v nich mohou strávit mnohem více času a zvládnou těžší práci za kratší čas.

Pro srovnání je zde uvedena tabulka, kde jsou znázorněny tři důležité činnosti v rostlinné výrobě a počet strojů, kterých bylo potřeba oproti počtu nových strojů, které tento úkon zvládnou za stejný čas.:

Tabulka č. 2: Vliv investic na produktivitu práce v rostlinné výrobě

	Starší typ traktoru (ks)	John Deere (ks)
Orba	5	2
Setí	5-6	1
Sklizeň	14	4

Zdroj: Výroční zpráva rok 2010, Zemědělské družstvo Černovice u Tábora (únor 2011)

Všechny nové stroje koupilo družstvo z vlastních zdrojů, nebo jsou již splacené. V dnešní době tedy nijak finančně nezatěžují družstvo.

V dnešní době zemědělské družstvo nenajímá žádné sezonní pracovníky. Jen výjimečně zaměstnává bývalé zaměstnance družstva na jednotlivé speciální činnosti jako je například odchyt kuřat, které se převážejí a prodávají do dalších chovů.

Velkou výhodou, které družstvo staví do jisté výhody v prodeji osiv, jsou velká síla. Byla vystavěna již za dob socialismu, ale jejich skutečnou ekonomickou hodnotu ocenilo družstvo až v tržní ekonomice. V těchto silech družstvo může uchovat část své rostlinné produkce a nemusí ji prodávat okamžitě. To podnik staví do výhodné situace, kdy může posečkat s prodejem osiv na dobu, kdy se výkupní cena zvýší a bude vyhovovat představám družstva.

Tabulka č. 3: Intenzita zemědělské výroby (rok 2010)

	Výroba (t)	Výnos (t/ha)
Pšenice	2091,0	4,9
Žito	1321,0	4,0
Ječmen jarní	1317,2	3,3
Oves	338,0	3,3
Obilí celkem	5324,0	4,0
Řepka	1473,0	3,5
Brambory	5000,4	31,4

Zdroj: Výroční zpráva rok 2010, Zemědělské družstvo Černovice u Tábora (únor 2011)

Zemědělské družstvo Černovice u Tábora se pohybuje stabilně v kladných číslech. Jedinou výjimkou byl rok 2009, kdy se družstvo dostalo do ztráty 5 134 mil. Kč. Tato ztráta byla způsobena především špatnými výkupními cenami. Nejvíce prodělalo družstvo na mléce, kdy výkupní cena činila v průměru 6,76 Kč/l. Samotné náklady na výrobu mléka však byly 9,92 Kč/l. Při průměrné dojitosti 5 200 mil. litrů za rok tak družstvo dosahovalo ztráty na prodeji mléka více než 3 mil. Kč.

Výkupní ceny všech produktů zemědělského družstva mají největší podíl na výnosech celého podniku. V následující tabulce jsou pro srovnání hospodaření družstva uvedeny náklady na produkci a výkupní ceny jednotlivých produktů za poslední tři roky.:

Tabulka č. 4: Náklady a výkupní ceny živočišné výroby

	MJ	2008		2009		2010	
		Náklady	Výkupní ceny	Náklady	Výkupní ceny	Náklady	Výkupní ceny
Mléko – výroba	l	9,81	9,16	9,92	6,76	10,08	8,01
Skot výkrm – přírůstek	Kg	58,00	30,07	51,60	28,34	48,56	31,52
Prasata vč. selete - přírůstek	kg	37,73	26,18	–	27,93	–	–

Zdroj: Výroční zpráva rok 2010, Zemědělské družstvo Černovice u Tábora (únor 2011)

Zemědělské družstvo Černovice u Tábora nakládá ročně s velkými finančními částkami. Aby bylo schopné hospodařit na velké rozloze, musí největší část výnosů investovat do dalšího rozvoje družstva. Roční náklady činí přes 105mil Kč. Jako největší položka v nákladech se projeví osiva, hnojiva, krmiva, chemické prostředky, pohonné hmoty a ostatní paliva, ostatní materiál a nákup zvířat. Tato položka činila v minulém roce 41 mil Kč. Dalšími vysokými nákladovými položkami jsou odpisy vč. zvířat, mzdy, odměny a sociální zabezpečení.

Tržby jsou téměř rovnoměrně rozděleny mezi rostlinnou a živočišnou výrobou, přičemž rostlinná výroba mírně převažuje. V živočišné výrobě je nejziskovější hovězí maso, které na tržbách podílí 26mil Kč. V rostlinné výrobě jednoznačně dominují dvě hlavní rostliny a to brambory a řepka, která je výhodná především díky své vysoké výkupní ceně. Nezanedbatelnou položku rozpočtu činí dotace, náhrady od pojišťovny a ostatní výnosy, které se pohybují ve výši téměř 24mil Kč.

Po transformaci bylo družstvo povinen zřídit si rezervní fond. Každý rok ukládá do toho fondu družstvo 10% ze svého zisku. Dobrovolně si také založil rizikový fond, který je tvořen z přebytku ze zisku. Měl by družstvo ochránit v době, kdy nedosahuje zisku, či je jinak finančně zatíženo. Dalším fondem, který si podnik zřídil z vlastní vůle, je sociální fond, ze kterého družstvo dotuje stravování zaměstnanců.

6.3 Výpočet transformace podílu paní R. Kanovové

Jméno, příjmení : Růžena Kanovová
Rodné číslo : 1953280500
Znak osoby : 1 člen s vloženým majetkem
Závod, středisko : 00000 majetek ZD

Trvalé bydliště

Ulice, číslo domu : Hojovice 17
Obec : Hojovice
Pošta : Černovice
PSČ : 394 94

Datum vstupu do družstva : 01.07.57

Datum ukončení členství :

Délka členství : 35,5

Počet odpracovaných let : 18,7

Následné využití majetku : 0 využití majetku doposud nedoloženo

Výstupní jednotka : 00 původní družstvo

Výměra restituované a vnesené zemědělské půdy: 2.5530 ha

Hodnota ostatního restituovaného majetku : 0 Kčs

Vyplacené náhrady a nedoplatky přídělové ceny : 0 Kčs

Hodnota ostatního vneseného majetku : 0 Kčs

Vyplacené náhrady a nedoplatky přídělové ceny : 0 Kčs

Nárok za živý a mrtvý inventář dle zákona č. 229/91 SB:

Počet ponechaných záhumenkových zvířat 0,00 VDJ

Výměra navrácených neosetých pozemků 5,1060 ha

Výpočet podle normativu:

Živý inventář 1,66 VDJ 27635 Kčs

Mrtvý inventář		18697 Kčs
Osiva		8 687 Kčs
Hnojiva	51,10 tun	3066 Kč
Vyplacené náhrady za vložený inventář		2727 Kčs
Celková fin. výška nároků za vložený inventář		69468 Kčs

ZÁKLADNÍ majetkový podíl (výnosy a nároky) 69468 Kč

Kriteria pro výpočet majetkového podílu:	Bodová	
9. název	Hodnota	Kčs
1 Výměra převzaté užívané půdy	2,5530	17330
2 Ostatní majetek převzatý družstvem	69468,0000	19830
3 Počet let odpracovaných v družstvu	17,7000	19830

Vypočtený majetkový podíl	54416 Kčs
Zakoupený majetkový podíl	0 Kčs
Další majetkový podíl celkem	54416 Kčs
Celkový majetkový podíl (základní+další)	123884 Kčs
Majetkový podíl vyčerpaný	0 Kčs
Zůstatek volného majetkového podílu	123884 Kčs

Tento list byl vystaven k 31. 03. 1992 oprávněné osobě, která zažádala o vypořádání a navrácení majetku, který vložila do družstva v roce 1957. Oprávněná osoba zůstala členem družstva a svůj majetkový podíl ponechala v družstvu a využívá výhody členství.

7 Zhodnocení transformace zemědělského družstva Černovice u Tábora

Zemědělské družstvo Černovice u Tábora se během posledních dvaceti let snažilo přizpůsobit změně, jež nastala po pádu komunistického režimu a s ním související přechod na tržní ekonomiku. Tento přechod byl pro všechna družstva velice náročný nejen z hlediska finančního, ale také z pohledu organizace pracovních míst, vypořádání se s novými podmínkami a celkovou proměnou rostlinné a živočišné výroby.

Družstvo v Černovicích zahájilo svou transformaci valnou hromadou v roce 1992, kdy odsouhlasilo, že původní jednotné zemědělské družstvo se přemění zápisem do obchodního rejstříku na družstvo Černovice u Tábora. S tímto převodem musely nastat nutné změny, které jsou spojené s vedením podniku tohoto právního subjektu. Družstvo si ponechalo otevřenou členskou základnu, která umožňuje být členem každému, kdo složí základní vstupní poplatek 20.000 tisíc Kč. Členství tedy není podmíněno zaměstnaneckým poměrem.

Největší podíl na udržení rozvoje družstva má zajisté dobře zorganizované vypořádání oprávněných osob. Tím, že družstvo neuplatnilo rozdílný přístup k oprávněným podle toho, jak hodlají s půdou naložit, dokázalo se tak zachránit před krachem, který se týkal mnoha jiných družstev. Vypořádalo tak finančně pouze několik málo osob, které plánovaly vlastní hospodaření na půdě, která jim byla vrácena. Často jim i část této finanční náhrady byla vyplacena v naturáliích. Zbylé oprávněné osoby zůstaly členy družstva a jejich finanční nárok byl přepočten na majetkový podíl v družstvu.

Pokud by družstvo nepostupovalo takto, s velkou pravděpodobností by se potýkalo s velkou finanční krizí, která by mohla mít za následek konec podniku. Žádné družstvo nedisponovalo s takovým obnosem finančních prostředků, aby zvládlo vypořádat oprávněné osoby s jejich milionovými pohledávkami a přesto mělo dostatečné prostředky na pokrytí nákladů spojené s rostlinnou a živočišnou výrobou, která by zajistila budoucí příjem družstva.

SWOT analýza

Silné stránky	Slabé stránky
<ul style="list-style-type: none"> - skladové prostory - pevná členská základna - ne zadluženost družstva - soběstačnost družstva - uzavřený obrat stáda 	<ul style="list-style-type: none"> - úbytek živočišné produkce - roztržitost půdního fondu - závislost na výkupních cenách
Příležitosti	Hrozby
<ul style="list-style-type: none"> - pěstování řepky - dotace z Evropské Unie - ekologický odchov skotu 	<ul style="list-style-type: none"> - zvyšující se věková struktura vrcholových pracovníků - velká konkurence ze zahraničí (maso – drůbež, hovězí)

Zdroj: Vlastní práce

SWOT analýza přehledně zobrazuje situaci, ve které se momentálně zemědělské družstvo nachází. Mezi silné stránky byly zařazeny skladové prostory. Je to především z důvodu možnosti uskladnění části úrody. Tím, že družstvo počká s prodejem své úrody na doby, kdy výkupní ceny budou příznivější, dokáže do určité míry potlačit jednu ze slabých stránek a to závislost na výkupních cenách. Každá zemědělská výroba je z velké části odkázána na ceny, které jsou odběratelé ochotni zaplatit. Sama o sobě si nemůže stanovit ceny tak vysoko, aby jí to za každé situace zajistilo zisk. Od doby, kdy měli předem kvartálně naplánovaný odkup svých výrobků, se změnila především struktura výroby. Dnes dávají přednost rostlinám s vysokou výnosností, které slibují dobré výkupní ceny a zájem o jejich odkup (např. řepka).

V živočišné výrobě se v České republice upouští především od chovu vepřového masa, který se stává nerentabilní odvětví. Zemědělcům se již nevyplácí odchov vlastních mladých zvířat, a proto na odchov nakupují mláďata z cizích chovů. Tím se ale zvyšuje riziko přenosů nemocí a dalších negativních vedlejších efektů. Nikdy není taková jistota u odkoupených zvířat jako u dobytka z vlastního základního stáda.

Jednou z příležitostí, které se nabízí družstvu v Černovicích u Tábora, je chov skotu formou ekologického zemědělství. Zájem o výrobky z ekologických chovů ze strany zákazníků stále roste a jsou ochotni zaplatit daleko vyšší ceny. Kupující mají zájem o kvalitní maso z českého chovu. Stále častěji se objevuje nesouhlas s menším zastoupením mastných

výrobníků českého původu na trhu. Do České Republiky se dováží více jak polovina hovězího masa. Dostupnost českého produktu se tedy razantně snižuje a tím stoupá i jeho cena.

Družstvo má ideální možnost začít právě s tímto chovem. Jeho polohou na Vysočině, s nádhernou panenskou přírodou a vlastním základním stádem by byli ideálními chovatelé. Chov hovězího dobytka by mohl probíhat celoročně ve venkovních prostorách. Jediný problém, který by vyvstal s tímto chovem je omezení soběstačnosti družstva. Ekologické chovy se řídí velmi přísnými pravidly a družstvo by bylo pravděpodobně nuceno nakupovat krmivo a další přídatné směsi pro hovězí dobytek z ekologických chovů, které mají ve stejném stylu i výrobu rostlinnou. Ale s přihlédnutím na fakt, že družstvo nechová hovězí dobytek pouze na maso ale také na produkci mléka, je toto omezení přijatelné. Čerstvé mléko z ekologického chovu je také velice žádaným produktem. S rostoucí tendencí zájmu o výrobky z ekologického zemědělství je na místě předpokládat, že v budoucích letech budou tyto produkty ještě vyhledávanější. Byla by to tedy ideální možnost pro toto družstvo, jak se více přiblížit zájmu českých zákazníků a jejich potřebám a tím si zajistit otevření dalších alternativ k rozvoji družstva.

S touto ideou úzce souvisí další bod SWOT analýzy a to jsou dotace z Evropské unie. Již v dnešní době pobírá družstvo dotace, ale s rozvojem ekologických chovů se otevírá další možnost na žádost o dotační příspěvek. Tato finanční podpora by mohla družstvu ulehčit přechod z klasického chovu skotu právě na chov ekologický.

V dnešní době se podnik zabývá i pěstováním řepky, která je výhodná především z hlediska vysoké výkupní ceny. Mezi příležitostmi je zařazena především z důvodu rozšíření její pěstování. Mohla by zajistit družstvu stabilní vysoký příjem z jejího prodeje. V Evropské unii se z řepky stává velice žádaná plodina, která má velké uplatnění v dalších výrobních procesech.

Ostatní plodiny na výrobu biopaliv by byly také zajímavou alternativou. Ale s ohledem na nejistý vývoj a pochybnosti o jejich vhodném použití pro automobilový průmysl, není zaručené, že najdou své uplatnění. Proto pěstování plodin na jejich výrobu a zaměření se právě na ně, by nemuselo být pro družstvo ideální cestou.

Nakoupení nové technologie, především traktorů John Deer, bez potřeby úvěru či leasingu zabránilo družstvu, aby se výrazně zadlužilo. Pokud nějaký stroj dříve nakoupili na splátky, v dnešní době je již všechno splaceno a družstvo tak nemá žádné závazky.

Družstvu v blízkých letech hrozí především ztráta vrcholových pracovníků z důvodu zvyšování věkové struktury. Předseda družstva vykonává svou funkci v důchodovém věku a zatím stále není nikdo, kdo by ho plnohodnotně zastoupil. V tomto podniku pracoval již před spojením čtyř družstev. V dnešní době nemá nástupce, který by měl zájemce o vedení tohoto družstva. Mnoho kvalifikovaných pracovníků se nevrací zpět na vesnici, ale zůstávají ve městech. Bude velice těžké sehnat odborného pracovníka, který by chtěl vykonávat funkci předsedy zemědělského družstva Černovice u Tábora.

Další velkou hrozbu, které bude muset družstvo v budoucnu řešit je velká konkurence ze zahraničí. V rámci volného obchodu v Schengenském prostoru je mnohem jednodušší dovoz produktu zemědělství z jiných zemí. Díky nižší dovozní ceně právě z Evropy u nás zanikají chovy vepřového masa. Chov kuřat na maso byl v posledních letech také silně oslaben. Družstvo v Černovicích se přizpůsobilo těmto změnám a s ohledem na výkupní ceny masa skončili s chovem vepřového dobytka a chov drůbeže zúžili pouze na odchov kuřat na výkrm. Drůbeží a vepřové maso tak přestali úplně produkovat. Jediný chov, který si ponechali, je chov hovězího dobytka. Jak již bylo výše zmíněno, možnou alternativou by bylo přeorientování na ekologický chov. Mohlo by to zajistit příliv zákazníků, kteří by upřednostnili maso z tohoto chovu z důvodu preference ekologických výrobků.

V zemědělství není velký prostor pro zkoušení nových věcí a každá změna sebou nese riziko neúspěchu. Na nové nápady a způsoby výroby jsou potřeba nemalé finanční prostředky. A žádný rok není zárukou jistých příjmů. Díky určité závislosti na přírodě, je každé družstvo vystaveno nepředvídatelným vlivům, před kterými se musí chránit dostatečnou finanční základnou, která zvládne pokrýt i roční ztrátu. Z těchto a mnoha dalších důvodů bude každá nová idea na rozvoj družstva jiným směrem odvážný krok. Zemědělské družstvo Černovice u Tábora má však díky svému šetrnému hospodaření a stabilní členské základně reálnou šanci na úspěch a udržení trvalého rozvoje. Vstupem do Evropské unie bylo sice opět vystaveno velkým změnám a přizpůsobování se na společnou agrární politiku a je pravděpodobné, že tento vstup ovlivnil a do budoucna i ovlivní hospodaření družstva, přesto má výborné podmínky na potvrzení svého stabilního postavení.

Hlavním směrem, kterým by se družstvo mělo v nejbližších letech ubírat, je především náhrada za chov vepřového dobytka a udržet družstvo v kladných číslech hospodářského výsledku. S výhledem do delší budoucnosti by se mohlo družstvo zabývat přesměrováním některých svých výrobních oblastí směrem k ekologickému chovu.

8 Vypořádání majetkových podílů oprávněných osob

Do transformačního procesu v České republice vstoupilo 1208 jednotných zemědělských družstev. Mnoho z nich přešlo na právní subjekty typu akciových společností. Pouze 20% podniků zůstalo družstvy.

Po 18 letech, kdy začal platit „Transformační zákon“ na úpravu vztahů družstev a oprávněných osob a po 11 letech, kdy měly tyto osoby poslední termín na vznešení nároku, je jasné, že navrácení majetku oprávněným osobám by se mělo začít řešit i jiným způsobem. Je navrhovaná novela zákona, která má za cíl umožnit státu vmísit se do problému nevypořádaných oprávněných osob.

„Navrhovaná právní úprava otevírá vedle existujícího procesu vypořádání možnost postoupení nevypořádaných majetkových podílů na český stát, který by je přezkoumal, převzal, vypořádal a zároveň vymohl jejich plnění od povinných osob tak, aby dokončení transformace zůstalo v podstatě fiskálně neutrální. Konečný časový horizont dokončení transformace jsou čtyři roky od účinnosti zákona.“¹

1 Senát projednal návrh zákona o vypořádání majetkových podílů JZD. *Www.beck-online.cz* [online]. 2009, 1, [cit. 2011-03-10]. Dostupný z WWW: <www.beck-online.cz>

9 Závěr

Transformace zemědělských družstev byla dlouhodobá a náročná přeměna především majetkoprávních vztahů a přinesla sebou spoustu negativních vedlejších efektů. Přechodem z centrálně řízené ekonomiky na ekonomiku tržní přišlo i mnoho výrazných změn. Zemědělství jako takové se muselo od základů přeměnit a přizpůsobit se novému prostředí. Začít jinak hospodařit a potýkat se s nově nabytou konkurencí a technologií.

S příchodem demokracie nastala i doba navrácení majetku, která se zasloužila o ne jeden konec zemědělského družstva. Vypořádání oprávněných osob trvala dlouhá léta. V dnešní době je již vypořádáno 98% oprávněných osob. Mnozí z odškodněných zůstali členy družstva nebo svou půdu družstvu pronajímají.

S navrácením půdy ale vyvstaly otázky na rozdělení a disproporce půd, které se vrátily do rukou původním majitelům. Jelikož půda byla odebrána k přednostnímu užívání před několika desítky let, v době navrácení se většinou vracela potomkům či příbuzným rodin. Jednalo se o několik osob, které na sebe neměly velkou návaznost a s navrácenou půdou měly různé úmysly. Proto se mnohokrát stalo, že s polem, které se rozdělilo mezi tři oprávněné osoby, bylo naloženo třikrát jinak. Toto rozštěpení půdy vyvolávalo obavy o zacházení s půdou. Vyvstaly zde pochybnosti, zda nebude s ornou půdou zacházeno z hlediska ziskového a nebude brán velký zřetel na ochranu půdy a na její využívání s ohledem na čerpání živin a osevní postupy. Pokud by se s půdou příliš rychle obchodovalo, každý nový majitel by samozřejmě měl zájem o co největší využití půdy a nejvyšší produkci, kterou může z půdy čerpat. Orná pole by ztrácela na své hodnotě. Jejich úrodnost by se prudce snižovala. Vyčerpáním živin by se stala na dlouhou dobu nepoužitelnou a musela by se dlouhými procesy vracet do původního stavu, kterého se i s pozitivním náhledem nedá nikdy úplně dosáhnout.

Transformace měla vliv i na úbytek pracovních míst, které významně ovlivňují život ve venkovských oblastech a regionech, méně bohatých na nerostné suroviny.

Živočišná a rostlinná produkce se projevovala od roku 1993 do roku 2007 kolísáním. Avšak nikdy se výrazně neodklonila od vyrovnanosti obou produkcí. Vždy se tato rovnováha pohybovala okolo 50 %.

Zemědělství před rokem 1990 zajišťovalo dostatek pracovních příležitostí na vesnicích a tím podporovalo venkovský rozvoj. Bylo zdrojem obživy obyvatel a přispívalo velkým dílem do národního hospodářství. Tato výroba však nebyla efektivní. Díky nové a lepší technologii se potřeba lidské práce snížila a počty pracovních míst se razantně snížili. To mělo velký dopad na život v menších městech. Obyvatelé se začali stěhovat do větších měst za práci a zpět se již nevrátili.

Velký problém představují regionální disproporce a je v zájmu agrární politiky, aby se zaměřila především na rozvoj a pomoc regionům se zaostalým ekonomickým vývojem. S přechodem na tržní ekonomiku a liberalizaci cen, migraci obyvatelstva, změnu pohybu zboží atd. se začíná projevovat i nevyrovnaný vývoj území a to především ve vztahu k tradicím, zvyklostem a přírodním podmínkám dané oblasti. Momentálním hlavním cílem agrární politiky by měla být podpora regionů ve vztahu k rozvoji venkova, vztahu k tradicím a udržení trvalého rozvoje v menších městech.

10 Seznam použité literatury

Bičík, I., Jančák, V.: Transformační procesy v českém zemědělství po roce 1990, Univerzita Karlova, Praha 2005, ISBN 80-86561-19-4

Zpráva o stavu českého zemědělství 1994-2009, Mze ČR, Praha

Stryjan, Y.: Československé zemědělství – institucionální změny a řešení družstevní otázky., *Zemědělská ekonomika* 8, 1993

Z.č. 42/1992 Sb., o úpravě majetkových vztahů a vypořádání majetkových nároků v družstvech /“Transformační zákon“/

Z.č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku /“Zákon o půdě“/.

FRANTOVÁ, Libuše. Soukromý zemědělci: překonali transformaci, přežijí i krizi?. *Politika* [online]. 16. prosince 2008, 0, [cit. 2011-03-21]. Dostupný z WWW: www.profit.cz

Cílené vynakládání finančních prostředků. In *Portál Evropské Unie : V zájmu zemědělců a spotřebitelů* [online]. 2010. [s.l.]: [s.n.], 2010 [cit. 2011-03-15]. Dostupné z WWW: <www.europa.eu>.

Senát projednal návrh zákona o vypořádání majetkových podílů JZD. *Www.beck-online.cz* [online]. 2009, 1, [cit. 2011-03-10]. Dostupný z WWW: <www.beck-online.cz>

11 Seznam tabulek a grafů

Tabulka č. 1.: Struktura hospodářících subjektů

Tabulka č. 2.: Využití nové technologie

Tabulka č. 3.: Výroba a výnosy obilovin, olejnin a okopanin v tunách v roce 2010

Tabulka č. 4.: Náklady a výkupní ceny živočišné výroby

Graf č. 1.: Využití půdy

Graf č. 2.: Stavy hospodářských zvířat

Graf č. 3.: Struktura zemědělských podniků dle výměry zemědělské půdy

Graf č. 4.: Rostlinná a živočišná výroba

Graf č. 5.: Vývoj zaměstnanců v zemědělství